

Raamatud ja artiklid paremaks toimetulekuks infosõja rindel

LAURA ANNAST
Eesti Rahvusraamatukogu
sotsiaalia ja
parlamendiraamatukogu
kommunikatsioonispetsialist

KRISTIINA KAJU
Eesti Rahvusraamatukogu
sotsiaalia ja
parlamendiraamatukogu
juhtiv spetsialist

KATERYNA BOTNAR
Eesti Rahvusraamatukogu
sotsiaalia ja parlamendi-
raamatukogu meediapädevuse
spetsialist

Raamatukogu kui usaldusväärse teabe keskus on väärinfo tõkestamisel oluline ja vajalik, aidates jõuda tõendus põhise infoni.

2021. aastal alustasime Eesti Rahvusraamatukogus desinfo- ja info-manipulatsioonide teemalise kirjanduse kogumist: koondame ülevaateid Eestis tehtud või Eesti teadurite ja analüütikute koostatud teadustöödest ning analüüsidest, jagame viiteid olulistele ja huvitavatele uuringutele, raportitele ja infovaramutele. Rahvusraamatukokku on tellitud raamatud, mis käsitlevad valeuudised, infosõda, propagandat, desinformatsiooni poliitikas ja julgeolekus, psühholoogilist ja infosõda. Teemakohast kirjandust komplekteerides konsulteerime ka

spetsialistidega – tegutseme selle nimel, et meil oleks lai partnerite võrgustik, kellelt saame regulaarselt materjalisoovitusi ja kes räägivad meiega väärinfo teemadel kaasa.

Praegusel heitlikul ajal on suurimad ja olulisimad teemad julgeolek ja käimasolev infosõda. Alljärgnevalt tutvustame kasulikke allikaid: asjakohaseid raamatuid ja veebilehekülgi.

UKRAINA JULGEOLEK

Brin Najzer „The Hybrid Age. International Security in the Era of Hybrid Warfare“, 2022

Hübriidsõja kui nähtuse põhjalikumaks tundmaõppimiseks annab see raamat hea aluse. Saame teada, mis on hübriidsõja eripära, kuidas seda peetakse ja mis on selle mõju. Muude konfliktide seas käsitletakse ka

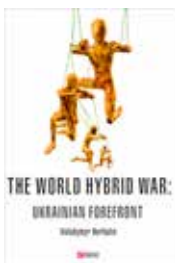
2014. aasta sündmusi Ukrainas, neile eelnevat olukorda ning alust, mis andis

võimaluse infooperatsioonide läbiviimiseks Ukrainas.

Volodymyr Horbulin „The World Hybrid War: Ukrainian Forefront“, 2017

See raamat pakub mitmekülge ülevaate hübriidsõjast, mida Venemaa viib Ukrainas läbi nii sõjalises, poliitilises, sotsiaalses kui ka info valdkonnas. Selgitatakse hübriidsõja ja sellele vastupanu nii strateegilisi põhjusi ja tingimusi kui ka eesmärke, mida tahetakse saavutada. Eraldi kirjeldatakse eesmärke, mida Ukraina on jõudnud kolme aastaga olemasolevatel tingimustel saavutada (raamat on kirjutatud 2017. aastal). Peatükkides on välja toodud hübriidsõja eri dimensioonid ning võimalikud eeldatavad tagajärjed. Raamatu põhiväärtus on kõigepealt selles, et see on valminud ja ilmunud Ukrainas, nii et iga argument või selgitus toetub kohalikule kontekstile.

Serena Giusti, Elisa Piras „Democracy and Fake News: Information Manipulation and Post-Truth Politics“, 2020

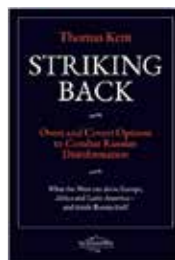
Artiklikogumik kirjeldab lugejale tõe, valetamise ja demokraatia koostõju. Siit leiab näiteid ja olukordi, kuidas tulevargne poliitika, valeuudised ja infoga manipuleerimine mõjutavad kodanike otsuseid ja hoiakuid. Venemaa aspektist on kirjeldatud, kuidas toimib valitseva režiimi loodud võltsitud reaalsus (*faked reality*). Manipulatsioonide ja tõe ideoloogilise tõlgendamise vastu võitlemine on peamine vahend kaitsmaks demokraatiat Venemaa rünnakute eest ja lammutamaks Vene režiimi. Eraldi analüüsitakse infosõda

välispoliitika tööriistana ning tuuakse näiteid Venemaa sekkumisest teiste riikide poliitikasse, kasutades selleks mitmesuguseid digitaalseid tööriistu.

Thomas Kent „Striking Back: Overt and Covert Options to Combat Russian Disinformation“, 2020

Thomas Kenti uurimisvaldkonnad on desinformatsioon, propaganda ja Venemaa. Raamat põhineb uurimistööl ning 160 intervjuul diplomaatide, sõjaväe- ja luureametnikega ning teadlastega USAst, Euroopast, Lõuna-Ameerikast ja Aafrikast. Raamatu autor keskendub Vene infooperatsioonidele endistes nõukogude riikides, aga ka Lõuna-Ameerikas ja Aafrikas. Julgelt toob ta välja kitsaskohad, probleemid ja juhtumid mitmetes riikides ning samas leiab ka lahendusi ja võimalusi. Kent märgib, et ajal, mil Venemaa kasutas infosõja kõiki võimalusi, Lääs puhkas. Venemaa avastas, et demokraatlike ühiskondade loodud infotehnoloogia pakkus ideaalse platvormi vandenõuteooriate ja propaganda levitamiseks. Seejuures pakub autor võimalusi, kuidas kaotatud aega tasa teha. Läänel ei ole kindlat liidrit juhtimaks vastuhakku Vene infooperatsioonidele. Raamat käsitleb põhjalikult vene elanikkonnaga suhtlemist: kes ja kuidas peaks neile sõnumeid edastama ja mis neid mõjutab. Autor annab konkreetseid ja põhjendatud soovitusi infooperatsioonidega võitlemiseks, näiteks mida ette võtta valitsuste tasandil ja milline roll peaks olema valitsusvälistel organisatsioonidel.

Holger Mölder, Vladimir Sazonov, Archil Chochia, Tanel Kerikmäe (eds.) „The Russian Federation in Global Knowledge Warfare: Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood“, 2021

Raamat keskendub peamiselt

inforünnakutele, mõjuoperatsioonidele ja propagandale eri meediaväljaannetes ja riikides, teemad ulatuvad infosõjast ja hübriidrünnakutest ajaloo- ja mälupoliitikani nn sotsiaalmeedia ajastul. Eraldi on toodud näiteid, kuidas ajalugu ja ajaloosündmusi kasutatakse poliitilise instrumendina oma eesmärkide saavutamiseks. Näiteks see, kuidas ajalugu käsitletakse ja kajastatakse ning tõlgendused ja arvamused asendavad tihtipeale ajaloolisi fakte, nii et mälujulgeolek võib kujuneda oluliseks julgeoleku aspektiks. Et tegemist on kogumikuga, on pigem eelisel, sest tekst ei lähtu ühest seisukohast, vaid kajastab iga valdkonna ekspertanalüüsi. Kogumiku sisu võib jagada järgmiselt: alus, mis soodustab infosõda ja hübriidrünnakuid ehk mis platvormil lahing käib; millised on sobivad vahendid, tehnikad, mõjukampaaniad, narratiivid ja strateegiad; mida ajalugu on meile õpetanud ja kuidas me saaksime ajalugu ja ennast taoliste rünnakute eest kaitsta.

INFOSÕDA

Jessika Aro „Putini trollid. Tõsilood Vene infosõja rindelt“, 2020

Soome ajakirjanik ja Bonniere preemia laureaat Jessika Aro on kirjutanud kogemusloo, kuidas ta pärast Kremli trollivabriku tegevuse paljastamist ise Vene mõjutustegevuse ohvriks sattus. Ta sai palju kannatada nii eraelus kui ka ametialaselt ning pidi vahepeal lausa Soomest lahkuma. Võtted, mida tema vastu kasutati, on tüüpilised, seetõttu on see tähtis ka meile. Eesti lugejale on see raamat hästi arusaadav, sest autor on pärit samast kultuuriruumist, palju näiteid on meist ja

meie ümbert. Ka Eesti on olnud sarnaste rünnakute objekt. Neile, kes usuvad, et kui pole näinud, siis ei usu, võib raamat mõjuda külma dušina. Fakti- ja detailirohkus veenab, et asi on palju hullem kui tundub.

Richard Stengel „Information Wars: How We Lost the Global Battle Against Disinformation and What We Can Do About It“, 2019

Lihtsamas stiilis kirjutatud raamat räägib keerulistest mõistetest ja teemadest selges keeles. Raamat algab mõttega, et desinfo on olemas olnud sama kaua kui info. Ja probleem ei ole selles, kui lai on desinformatsiooni levik, vaid kui kättesaadav see on. Võttes arvesse igapäevase infotootmise mastaapi, jõutakse arusaamani, kui palju desinfot ikkagi levib ja kui palju seda iga päev tarbitakse. Teine probleem seisneb selles, et desinformatsioon loob nn kuulujutuvooge, mis omakorda kiirendavad selle levikut ehk levib info, et keegi on kellelegi midagi rääkinud või et midagi on toimunud. Samas soodustab desinfo meie-nemad-jaotust ühiskonnas. Desinfo on esil ja nõutud, sest mõjutab tarbijaid emotsionaalsel tasandil, kasutades mitte niivõrd argumente, kuivõrd isiklikke arvamusi. Ja oht pole otseselt selles, et desinformatsioon asendab informatsiooni, vaid selles, et me ei ole enam suutelised ühte teisest eraldama.

Timothy Clack, Robert Johnson (eds.) „The World Information War: Western Resilience, Campaigning and Cognitive Effects“, 2021

Saatesõnas on kirjas: „Informatsioon on praeguses maailmas konflikti võti. See, kes omab õiget infot ja oskab seda

kasutada, võidab“. Raamat keskendub infosõjale, millesse Lääs kaasati oma tahte vastaselt ja millele peab nüüd reageerima. Peatükkides käsitletakse infosõja eri külgi: valeinfo levikut, info muutumist, üldistusi ja liialdusi jms. Info on päästik ja tõukejõud, mille ebaõnnestunud või ebakohane n-õ tarne võib füüsiliste tagajärgedeni viia. Võltsitud infole vastupanuks on vajalik taristu, süsteem ja infotarbijate aktiivne osalemine protsessis, kuid suuremas mastaabis on tähtis hoopis demokraatliku süsteemi paindlikkus – vaid siis on vastupanu võimalik.

Eileen Culloty, Jane Suiter „Disinformation and Manipulation in Digital Media“, 2021

Kaks aastat tagasi puhkes maailmas pandeemia, mille üks külgi on nn infodeemia, mis sisuliselt tähendab seda, et infoväljas levib niivõrd palju arvamusi, arutelusid ja uudiseid, et enam pole võimalik kiiresti ja lihtsalt tuvastada, mis vastab tõe ja mis mitte. Väidetavalt on olemas desinfo levikust põhjustatud probleem ja midagi on vaja ette võtta, kuid mida täpselt, seda keegi veel ei tea. Just seda probleemi püüavad raamatu autorid oma mudeli välja töötamisega lahendada. Probleemi tekitavad halvad näitlejad, kes loovad ja levitavad väärinfot, platvormid, mis seda soodustavad ja publik, kes reageerib emotsionaalsele ja kognitiivsele häirimisele. Mudel väärrib tähelepanu, kuna autorite arvates on võimalik sekkuda igal astmel – kas konteksti loomisel, levitamisel või tagasiside küsimisel. Raamatus on eraldi analüüsitud publikut, tema vajadusi ja eripära, filtrimulle ja kajakambreid, mis oluliselt määravad, kui palju ja missugust infot meediakasutaja tarbib.

PROPAGANDA

Catherine Belton „Putini inimesed. Kuidas KGB võttis tagasi Venemaa ja tungis siis edasi Läände“, 2022

Raamatu ilmumine sattus juhuslikult ajale, kui Putini Venemaa alustas sõda Ukraina vastu, samas tekib lugeses paratamatult veendumus, et selles sõjas pole midagi juhuslikku. Sõda Läänega on Putin koos oma vanade KGB-kaaslastega ette valmistanud juba aastaid. Putin ja tema lähikondsed ehk *siloviki* on järjekindlalt rakendanud kogu Venemaa majanduse mustade kassade ja rahapesu skeemidesse. Tulemuseks on tohtud ressursid, mille kasutamise peamine eesmärk on lisaks isiklikule heaolule Venemaa sõjaliste ja mõjutusoperatsioonide rahastamine. KGBlased Venemaa eesotsas arvestavad, et Lääs ei julge nende vastu nagunii midagi otsustavat ette võtta. Samas annab ka selle raamatu läbilugemine päris palju ideid, millised sanktsioonid võiksid Putinit päriselt mõjutada. Ainuüksi raamatu lõpus olev nimeregister võiks olla väga heaks aluseks nende inimeste tuvastamiseks, keda võiks ja tuleks sanktsioneerida. Kes on need inimesed, kellega koos Putin on suure osa Venemaa varadest enda kontrolli alla haaranud ja kuidas seda on aastakümneid teostatud – neile küsimustele annabki Catherine Beltoni raamatu erakordselt detailse ja faktirohke vastuse. Raamatu kvaliteeti tõestab ka, et sellele on aasta raamatu tiitli omistanud Times ja Sunday Times, Daily Telegraph, The Economist, Financial Times ja New Statesman.

Terence H. Qualter „Propaganda and Psychological Warfare“, 2021

Raamatu esmailmumisesest möödub käesoleval aastal 60 aastat, kuid käsitus on jätkuvalt aktuaalne ja ajakohane. Autor on seadnud eesmärgiks määratleda

propaganda kontseptsioon ja olulisimad tähendused, kirjeldada propagandatehnikaid ja -taktikaid loogika seisukohast ning aidata inimestel eraldada propagandat teistest uudistest. Ülevaatega ajaloost ja ühiskonna arengust antakse ka ülevaade propaganda kui vahendi tekkimisest aktiivse kasutamiseni. Autor rõhutab, et propagandal on lai kasutusala ja uusi tegevusi lisandub igal ühiskonna arenguetapil. Raamat on kindlasti aktuaalne kõigepealt sellepärast, et selgitab propagandatehnikaid, mis on jätkuvalt kasutuses ning toob propaganda neli põhiprintsiipi: propaganda peab olema nähtud, mõistetud, õpitud ja reflekteeritud. Ja kui esimese ja teise maailmasõja ajal kasutati propagandat aktiivselt vaenlaste heidutamiseks ja nende motiveerituse vähendamiseks enne lahingut, siis nüüd on selle eesmärk lahingut asendada ja võimalusel vältida, sest see, kes omab infot ja toetust, võidab juba enne lahingu algust.

Johan Farkas, Jannick Schou „Post-Truth, Fake News and Democracy: Mapping the Politics of Falsehood“, 2019

2020. aastal ilmunud raamat keskendub demokraatiale kui valitussvormile, rõhutades, et praegu on demokraatia hädaolukorras, mille on põhjustanud sotsiaalmeedia, ajakirjanduse muutumine ja informeerimata ühiskond. Tänapäeval püüdleb demokraatia nn teavitatud valitsemise poole. Olukorras, kus alternatiive fakti(de)le on rohkem kui fakte endid, on raske hoida tasakaalu pidevalt muutuvast infoväljas. Raamatu autorid küsivad, kuidas me oleme siia jõudnud ja

mis päästaks ühiskonna. Neile küsimustele vastamiseks tuleb kindlaks teha, kellele kuulub tõde: kas ajakirjanikele või pigem sotsiaalmeediaportaalidele, näiteks Facebookile? Ja kes neist on siis volitatud tõeseid uudiseid levitama? Pakutakse ka paar lahendust, kuidas tõejärgses maailmas hakkama saada. Päästerõngaks nimetatakse näiteks uusi tehnoloogiavahendeid, mille abil saaks võltsitud uudiste arvu piirata.

Simon Foley „Understanding Media Propaganda in the 21st Century: Manufacturing Consent Revisited and Revised“, 2021

Raamat käsitleb 21. sajandi olulisimaid teemasid nagu näiteks gaasirünnak Süürias või koroonaviiruse levik ja sellega seonduvad manipulatsioonid ning meedia rolli nende edendamisel. Autor väidab, et meedial on omaette roll kõikides protsessides ja toob näiteid erinevatest meedias kajastatud teemadest, joonides alla manipuleeriva konteksti. Eraldi arutletakse n-õ väärtuslike ja mittevääruslike lokulööjate üle ehk kuidas olulised teemad on meedias kajastatud. Jõutakse küsimuseni, kuidas sa tead seda, mida sa väidad, et tead. Ja tõesti: kuidas inimene võib olla kindel, et tema iga päev loetav meediaplattform ei ole tema jaoks kujundatud, vaid on jätkuvalt usaldusväärne?

MEEDIAPÄDEVUS

Lesley S. J. Farmer „Fake News in Context“, 2020

Raamat aitab lugejatel tuvastada süvavõltsinguid, paigutades neid nii ajaloo kui ka rahvusvahelisse konteksti. Autor arutleb järgmiste

mõistete üle: väärinfo ja kuidas see on loodud infovälja kahjustama; valeinfo; uudiste satiir ja kuidas see moonutab pidevalt ilmutavaid uudiseid; uudiste paroodia, mis näitab, kui võrd absurdseid uudised mõnikord on, ja loomulikult propaganda. Viimane loodi eesmärgiga mõjutada rahvahulka subjektiivse info vahendamisega. Ainus vastupanuvõimalus sellele on hoida meeli avatud, kuna süvavõltsingud peituvad mitte ainult uudise tekstis, vaid ka pealkirjas. Autor väidab, et oleme jõudnud hetke, mil enam ei piisa võltsitud uudiste kustutamisest, vaid uudiste tarbijad peavad olema meediapädevad. Raamat selgitab, kuidas manipuleeritud uudiseid ära tunda, mis on nende elemendid ja kuidas igäüks meist saab ennast koolitada olema meediapädev.

Philip. N. Howard „Lie Machines: How to Save Democracy from Troll Armies, Deceitful Robots, Junk News Operations, and Political Operatives“, 2020

Raamat käsitleb valdavalt nn valesinaid ja nende mõju meie elule. Trollide armeed levitavad väärinfot sotsiaalmeedias, loovad soodsat pinnast mitmesugustele konfliktidele, segadustele ja isegi kõikehõlmavale paanikale, kuid missugused on üldisemad tagajärjed? Infokriis ja rikastav demokraatia on see, milleni tahetakse lõpuks jõuda, aga kuidas? Raamatu autor uuris, kuidas autoritaarsed valitsused mõjutavad rahvast nii info kui ka tehnoloogia vahendusel, ent nüüd on ta jõudnud järeldusele, et umbes samu strateegiaid kasutavad ka demokraatlikud valitsused. Väite kinnituseks toob ta paar näidet Trumpi poliitstrategiast. Lõpuks rõhutab ta, et inimesed loovad ja tarbivad valesid, kuid algoritmid ja infotaristu otsustavad, kuidas need valed meid mõjutavad.

VEEBILEHTI

EU Disinfo Lab – <https://www.disinfo.eu/>

Euroopa Liidu, selle liikmesriikide ja institutsioonide vastu suunatud desinformatsiooniga võitlev organisatsioon. Siin leidub häid soovitusi ja korrektseid viiteid ka teiste asutuste läbi viidud uuringutele ja analüüsidele. Üldistatud vormis on käsitletud sõda Ukrainas ning sellega seonduvaid ülemaailmseid narratiive, levinud väärarvamusi ja meediakajastusi.

European Digital Media Observatory – <https://edmo.eu/>

EDMO on rahvusvaheline sotsiaalmeediat uuriv platvorm, mille töös osaleb mitu Euroopas tegutsevat asutust. Põhieesmärk on suunata internetikasutajate tähelepanu väärinfo olemasolule, anda põhjalik akadeemiline ülevaade laialt levinud desinfost ja selle liikidest, korraldada konverentse ja ühisüritusi avalikkusele jne. EDMO eristab teistest taolistest organisatsioonidest esiteks ühisel alusel loodud võrgustik, kus iga asutus teeb oma valdkonnas tööd, mille tulemusi kasutatakse EDMO koostatud aruannetes. Teiseks ilmuvad EDMO desinfoteemalised lühikokkuvõtted iga kuu, mis annab võimaluse hoida kätt pulsil ja ennast kursis ning jälgida värskemaid trende ja tendentse meediamaailmas.

Institute for Strategic Dialogue – <https://www.isdglobal.org>

Strateegilise Dialoogi Instituudi (The Institute for Strategic Dialogue, ISD) eksperdid analüüsivad Vene-Ukraina konflikti eri aspekte, kasutades infoallikana sotsiaalmeediaplatforme nagu Twitter, Tik-Tok, Telegram, Facebook jt. Lisaks uuritakse teemaviidete (*hashtag*) kasutust, mille abil jälgitakse vastavate postituste arvu. Täiendava ülevaate tagavad ka meediamonitooringud eri keeltes, mis kajastavad siis ka selle ühiskonna meelsust. ISD võimaldab ligipääsu värskematele uuringutele ja aruannetele, mis sisaldavad ka tulevikuprognose praegu kujuneva infovälja kohta.

Full Fact – <https://fullfact.org/news/ukraine/>

Full Fact on sõltumatu faktikontrolliorganisatsioon, kelle moto on, et igäüks meist on väärt usaldusväärset infot. Full Facti meeskond toetub tavainimeste annetustele ja koostööle eri korporatsioonidega, näiteks Facebook, Luminata, Google AI for Good Impact Challenge ja mitu fondi. Seoses Ukrainas puhkenud sõjaga kavatseb

Full Fact hoida silmad lahti süvavõltsingute, pildi- ja videomanipulatsioonide suhtes Inglismaa meediaruumis.

RAND Corporation – <https://www.rand.org/research/projects/truth-decay/fighting-disinformation.html>

Tegu on suure andmebaasiga, mis pakub kättesaadavaid ja lihtsaid vahendeid kui mitte väärinfo vältimiseks, siis selle tarbimise vähendamiseks veebis. Siit leiab nii reklaamiblokeerijaid kui ka haridusprogramme, aga ka vahendeid tuvastamiseks, kas tegemist on originaalse või võltsitud pildiga. Põhiline on rõhutada, et praegusel ajal on võimalik määrata, millist teavet me tarbime ja enda kohta jagame. Lisaks kajastavad ja arutlevad Lääne politoloogid Vene-Ukraina sõja üle.

#UkraineFacts – <https://ukrainefacts.org>

Tegemist on rahvusvahelise organisatsiooniga, mis kontrollib üle maailma levinud võltsinguid ja süvavõltsinguid, vaidlustab neid ja lükkab ümber. Peamiselt käsitletakse meedias ilmunud manipuleeritud pilte, redigeeritud postitusi ja isegi videoid, mille kaudu levitatakse desinformatsiooni. Esilehel asuv kaart näitlikustab

võltsingute arvu iga riigi kohta ning pakub edasiseks lugemiseks valitud riigist pärinevat desinfort.

UKRAINAST PÄRINEVAD ALLIKAD:

Ukraine Crisis Media Center – <https://uacrisis.org/en/hwag>

Ukraina Kriisi Meediakeskus on MTÜna tegutsev meediaplattform, mis kajastab Ukraina usaldusväärseid ja päevakorralisi uudiseid. Innustatuna 2014. aasta Maidani sündmustest on organisatsiooni eesmärgiks toetada ja arendada iseseisvat Ukraina riiki ja ühiskonda. Siit leiab nii uudiseid kui ka aruandeid, üritusi ja pressiteateid, eriosa on Vene sõjakuriteod Ukrainas. Kuigi ingliskeelne, on meediaressurs loodud Ukrainas, ukraina ajakirjanike poolt, mis tugedvab selle väärtust. Lisaks uudistele leiab siit ka infosõjateemalisi arvustusi.

Vox Ukraine – <https://voxukraine.org/en/voxcheck/>

Ukraina meediauuringute platvorm, kes nopib meediaruumist Ukraina-teemalisi päevakajalisi võltsinguid ja süvavõltsinguid ning lükkab neid ümber. Kogu info on saadaval ukraina, vene ja inglise keeles. Platvormi sisu eest vastutab professionaalne meeskond, mis koosneb nii ajakirjanikest kui ka toimetajatest.

Neid võib usaldada, kuna enne avaldamist peab iga teksti aktsepteerima vähemalt kaks toimekonna liiget. Lisaks sellele on Vox Ukraine Facebooki ja platvormi Forbes Ukraine faktikontrolli liige. Väga tähtis on ka, et organisatsioon on allkirjastanud Poynteri Instituudi eetikakoodeksi ja saanud sellega osaks maailma suurimast faktikontrollijate kogukonnast.

StopFake – <https://www.stopfake.org/en/category/factcheck-facebook-en/>

StopFake on Ukrainas loodud infoplattform, mille peamine tegevus on Kremli propaganda tuvastamine meedias ja selle ümberlükkamine. Projekt sai alguse 2014. aasta Maidani sündmustest, mil sündis idee tõsta esile desinfo teemasid ja suunata avalikkust infot kriitiliselt tarbima. Suuremat tähelepanu on saanud Facebookis levivad võltsingud ja süvavõltsingud, eriti venekeelses meediaruumis. Ukraina keele oskajate puudumise tõttu võtab teiste riikide meedia tihtipeale oma uudiste aluseks venekeelsed uudised ja postitused, mille tõeksosutumine on küsimärgi all, seetõttu ongi StopFake'i faktikontroll äärmiselt oluline.

Vaata ka: – <https://www.nlib.ee/et/sisu/infomanipulatsioonid>

Rahvusraamatukogu kogub desinfo ja infomanipulatsioonide teemalist kirjandust ning vahendab Eesti teadlaste ja ekspertide uuringuid ja analüüse. Selle lehe teemad: desinformatsioon, valeinfo, väärinfo, infomanipulatsioonid, inforünnakud, infooperatsioonid, infosõjad, propaganda, valeuudised, psühholoogiline sõda.